

Зоран Павловић

*Правни факултет за привреду и правосуђе
Универзитета Привредна академија, Нови Сад*

Ненад Аврамовић

*Правни факултет за привреду и правосуђе
Универзитета Привредна академија, Нови Сад*

СУВЕРЕНИТЕТ И МУЛТИЛАТЕРАЛИЗАМ

Сажетак

Традиционално схватање суверенитета које одликује врховност и независност државне власти од Вестфалског споразума до данас претрпело је значајне промене. Доминантнија међународна сила одувек је била реметилачки фактор државне суверености. Са увођењем мултилатерализма у међународне односе започет је процес институционалне „десуверенизације” инициран најпре прављењем светског система колективне безбедности, а затим и глобалним трговинским, монетарним, кредитним, једном речју економским потребама најразвијенијих. Институционализација силе у међународним оквирима манифестује се кроз статус и одлучивање сталних чланица Савета безбедности УН. Ерозија државног суверенитета присутна је и кроз функционисање војних савеза, а радикална теорија ограниченог суверенитета реализована је и кроз оружане интервенције над сувереним државама. И регионално организовање држава подразумева смањење суверености, а код стварања Европске заједнице/уније оно је резултирало стварањем наднационалне међународне организације.

Кључне речи: суверенитет, државна власт, међународне организације, мултилатерализам, међународно право, либерална економија.

Концепт модерне државе са општеприхваћеним конститутивним елементима: релативно постојаним становништвом, међу-

народно дефинисаном територијом и сувереном државном влашћу одлика је класичне правне теоретске мисли протеклих неколико векова. Консензус око територије као географско-материјалног и насељеног становништва као персоналног структурног дела државности, који је недвојбено део фактичке реалности, углавном је био неспоран у теорији државе и права током историје. Трећи елемент државности – суверена власт, своју теоријску друштвену, филозофску и правну утемељеност добила је у другој половини XVI века кроз дела истакнутог мислиоца Жана Бодена.¹⁾

Од увођења у правну доктрину до данас суверенитет је, као обележје националне државе, претрпео значајне промене. Оне су започете почетком XX века и поклапају се са промовисањем мултилатерализма у међународним односима. Интензитет промена диктиран је, са једне стране, процесима удруживања националних држава у међународне организације универзалног и регионалног типа. И, са друге стране, кроз ширење транснационалних феномена који су обележје ере глобализације и посебно су интензивирани крајем XX и почетком XXI века. Догађај који је сувереној власти, као правној конституенти појма државности, међутим, дао међународни кредибилитет је Вестфалски мировни споразум из 1648. године. Од тада до данас трансформација суверенитета генерисана је променама у међународним односима.

ПОЈАМ И ОБЕЛЕЖЈА СУВЕРЕНИТЕТА

Вестфалским уговором окончани су три деценије дуги религиозни ратови између европских протестантских и католичких држава и, коначно, световна власт је остварила супрематију над духовном, а позитивно право над божанским. Традиционална политичко правна теорија пошла је, дакле, од горњих премиса и везала је појам суверенитета за секуларну државу, која је до увођења мултилатерализма у међународне односе била и једини субјекат међународног права. Појам суверености етимолошки води порекло од латинске речи *supremus*, *superanus* и означава у оквиру државе својство државне власти – да је правно највиша власт, независна од сваке друге власти и да су јој сва правна и физичка лица на њеној територији подчињена.²⁾ Класично схватање суве-

1) Жан Боден, истакнути француски мислилац и теоретичар XVI века у својим делима „Опште добро“ и „Шест књига о републици“ први је истакао појам суверенитета, који је извео из појма *maiestas* (врховништво), као основног својства државе.

2) *Правна енциклопедија*, Савремена администрација, Београд, 1979, страна 1416.

рености подразумева превласт државне власти у легитимним границама вршења своје надлежности и заснива се, између осталог, и на монополу физичке силе чији је носилац држава. С обзиром на границе примене ова врста суверености државне власти назива се унутрашњи суверенитет.

Сувереност у изворном значењу одликује и независност вршења државне власти у односу на остале државе. Овај аспект суверености одувек се испољавао у међународним односима *de iure*, настајући на принципу једнакости међународно признатих држава. Способност државе да у међународним односима делује као независтан и самосталан субјекат и на тај начин одређује и своје место у међународном поретку у теорији се назива спољашњи суверенитет. По правилу, независност суверене власти државе у међународним односима нарушавана је, како показује историја, *de facto* – (зло)употребом силе од стране јачих држава. Нарушавање и повреда спољашњег суверенитета, наравно, за последицу је имала и повреду унутрашње суверености. Нарушавање суверенитета унутар граница манифестовало се мање или више кроз дефицит легитимности демократски изабране власти и, наравно, несамосталност и независност у одлучивању.

Премда је појам суверенитета државне власти комплексан и испољава се безмало у свим делатностима од националног односно државног интереса преко рада органа државне власти, политичка и правна компонента суверенитета као појма су доминантне и својом ширином покривају те делатности. Притом се правни суверенитет односи на легалну врховну власт у држави, а политички суверенитет, са друге стране, односи се на политичку моћ која је израз легитимне изборне воље и без ограничења од стране више политичке моћи. И политичке и правне компоненте суверенитета гарантује монопол принудне силе којим држава располаже.

РЕЛАТИВИЗАЦИЈА СУВЕРЕНОСТИ И ИНТЕРЕСИ

Опште прихваћено начело међународног права је да је супрематија државне власти и њено ефективно вршење на целом подручју државе претпоставка и међународно признања државе. Ово правило међународна пракса је демантовала тако што су неке државе и без остварења услова вршења ефективне власти на целој територији оствариле међународно признање.³⁾ Очигледно је да су

3) Тако је Република Хрватска у јануару 1992. године остварила међународно признање, а да је трећина њене територије била окупирана односно под надзором снага Уједињених

критеријуми државности опште правне претпоставке које, зависно од политичких интереса најмоћнијих, могу, али и не морају, да буду одлучујуће за међународно признање држава. На тај начин долази и до апсолутне релативизације свих критерија државности, а посебно суверене државне власти, чије постојање и ефективно вршење је предуслов настанка и признања нових држава, али и њиховог опстанка у међународној заједници.⁴⁾

Промене у поимању појма суверености одлике су нових тенденција⁵⁾ у међународном праву и политици, које суверенитет више не третирају као апсолутну власт на националној територији, мењајући Вестфалско схватање суверенитета као застарело и непримерено времену у ком живимо. Схватања која мењају, па и негирају, традиционални концепт државног суверенитета, као једног од постулата међународног права, производ су дела америчке међународноправне доктрине последњих неколико деценија и кореспондирају се ером глобализације.

Процес трансформације појма државног суверенитета поклапа се са периодом увођења мултилатерализма у међународне односе. Иако је XIX век означио промоцију и нагласио значај међународних у поређењу са националним интересима, своју праву експанзију мултилатерализам је доживео кроз оснивање и функционисање међународних организација. Државе су своје мултилатералне односе, у највећем броју случајева, решавале кроз оснивање организација у општој односно одређеној сфери међународних односа. Преношењем дела суверености на међународну организацију државе су реално започеле процес своје “десуверенизације”, дајући међународним организацијама истовремено и одлике субјекта међународног права. Са друге стране, прихватањем међународних уговора и њиховом директном или инкорпорирајућом применом у националном законодавству државе су признале примат међународног права над националним, а тиме и димензију интернационалног система признавања суверености. Делегирање националне суверености на међународну организацију резултат је аутономије

нација. Примери Босне и Херцеговине и Либије су још драстичнији. БИХ је као држава добила међународно признање и статус чланице УН 1992. године, а да је њена власт у Сарајеву контролисала само мањи део територије земље. Револуционарну владу Либије, која је у марту 2011. године под својом влашћу имала само један град, у покушају свргавања дугогодишњег режима Моамера ел Гадафија, које је још у току, водеће земље запада су признале, што је супротно принципима међународног права.

- 4) Аврамовић Н.: *Међународно јавно право*, Привредна академија, 2011, Нови Сад, стр. 56.
- 5) О томе више у делима Thomasa Poggea “Cosmopolitanism and Sovereignty”, *Ethics*, 103 (1992): I Onore o’ Neill: „Political liberalism and Public Reason: A Critical Notice of John Rawls’ Political Liberalism“, *Philosophical review*, 106 (1997).

воље државе чланице, диктиране остварењем појединачних, регионалних или интереса целокупне светске заједнице.

УНИВЕРЗАЛНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ И СУВЕРЕНОСТ

Изградња међународноправног поретка институционално започета кроз оснивање и рад најпре Друштва народа, после Првог светског рата, а потом Уједињених нација, по окончању Другог светског рата, била је изнуђена реакција држава и услов опстанка човечанства. Поред остварења егзистенцијалних услова за одржање мира и безбедности на земљи оснивање Уједињених нација продукт је потребе за унапређењем свеопште коегзистенције држава чланица. Изградња међународног правног поретка у режији универзалне и опште међународне организације, какве су Уједињене нације, грађена је на принципима суверености и једнакости држава. Државе као субјекти права једнаке су по свом суверенитету, по правима и обавезама, које стичу само зато што су суверене. Ова начела су инкорпорирана и у Повељу као оснивачки акт, а принцип државног суверенитета нарушен је само обавезујућим одлукама Савета безбедности Уједињених нација (СБ УН), на коју су се државе чланице обавезале чланом 25. Повеље.⁶⁾

Главни задатак и овлашћење Савета безбедности, у складу са Повељом УН, је првенствено одговорност за одржавање међународног мира и безбедности. У вршењу наведених овлашћења он може да предузме превентивне или принудне мере, укључујући и колективну оружану интервенцију, као једино могуће решење, предузето са намером да се успостави међународни мир и безбедност. Поред права на интервенцију Савет безбедности има овлашћење да држави, која нарушава забрану употребе силе, наметне и санкције. Обавеза осталих држава у том случају је да поштују одлуку Савета безбедности.

Одступање од начела суверене једнакости држава промовисано је давањем статуса сталних чланица Савета безбедности САД, СССР–у (данас Руској Федерацији), Кини, Француској и Великој Британији. Признавање статуса сталних чланица силама победницама у Другом светском рату био је одраз фактичког вредновања победничких заслуга, али и доказ уважавања политике силе у међународним односима. Наиме, у процесу одлучивања по најважнијим питањима неопходна је сагласност свих пет сталних

6) Члан 25. Повеље УН гласи: “Чланови Уједињених нација сагласни су да прихвате и извршавају одлуке Савета безбедности у сагласности са овом Повељом”.

чланица Савета безбедности. *A contrario*, уколико нека стална чланица гласа против одлука неће бити донета.

Развој међународне заједнице условљен је научно-технолошким прогресом, неопходношћу економске сарадње и детерминисан укупним односом човека према природи, као условом опстанка људске врсте и живота на земљи. У том контексту, економска глобализација доводи у питање територијалну посебност као нужан услов суверенитета⁷⁾ намећући као *conditio sine qua non* слободу кретања модерних технологија, роба, капитала, услуга и лица, ван националних територијалних граница.

Либерализација спољне трговине и стварање међународно-правних оквира на глобалном нивоу подразумева ограничење државне суверености на пољу њених економских надлежности. Универзална међународна организација на коју је пренет део економског државног суверенитета је Светска трговинска организација, као институционални сукцесор Општег споразума о царинама и трговини (ГАТТ-а).

И избалансиран буџет, стабилан курс националне валуте, контролисана инфлација и међународна плаћања одавно су престали бити искључиви предмет националне монетарне политике. Државни монетарни систем веома је везан и ограничен прерогативима које има Међународни монетарни фонд, а од његових одлука неретко зависи монетарни систем посебно малих и неразвијених земаља. Слична ситуација је и у области међународног кредитног система. Корисник повољних кредита Светске банке на међународном тржишту могу постати само земље које су истовремено и чланице ММФ, што подразумева слободу доношења само финансијских одлука које су у складу са политиком и интересима ове две универзалне међународне организације. Економски интереси земаља корисника кредита морају да буду у складу са званичном политиком Светске банке. За остварење пуноправног чланства у Светској трговинској организацији, ММФ-у и Светској банци државе морају да прихвате низ правила предвиђених међународним уговорима тих организација. На тај начин оне се одричу дела суверених надлежности у области спољње трговине, монетарне и кредитне политике.

7) Ступар М.: „Светски поредак, глобализација и питање суверенитета“, *Филозофија и друштво*, XXI, прегледни чланак, стр. 276.

ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И ЉУДСКИХ ПРАВА И СУВЕРЕНОСТ

Стално повећање економске продукције и вишка вредности резултат је примене научно-техничких достигнућа у производњи роба и услуга. Међутим, неконтролисана употреба техничких иновација, а посебно њена злоупотреба, узрок је загађивања животне средине и манифестује се кроз загађивање атмосфере, копнених вода и мора, штетна гомилања чврстих отпадака, повећање концентрација отровних материја у земљишту и храни, што за последицу има угрожавање живота на земљи.

Последице загађења животне средине врло ретко се ограничавају на суверени простор једне државе, те проблеми загађења добијају међународни карактер. Тако, државе имају, у складу са Повелем Уједињених нација и принципима међународног права, суверено право да искоришћавају сопствене ресурсе према њиховим политикама заштите животне средине, и обавезу да осигурају да активности у областима под њиховом јурисдикцијом или контролом не проузрокују штету околини других држава или области ван граница националне јурисдикције.⁸⁾ Тако конципирана међународна одговорност државе “каналише” њену сувереност ка прихватању међународних правила заштите животне средине односно изградње националних правила на бази међународне матрице.

Традиционални концепт државног суверенитета претрпео је измене и у домену заштите основних људских права и слобода, дакле и у заштити животне средине. Од прихватања универзалних међународних докумената,⁹⁾ која су инкорпорирана у национална законодавства држава, последњих пола века, у оквиру међународне заједнице питање права човека постала су један од приоритета развоја глобалног друштва. Изграђен је и систем међународних институција и судова са циљем да обезбеди једнаку правну заштиту човека и грађанина. Национални државни суверенитет у области остваривања судске власти добио је нову – међународну димензију. Међународни судови доприносе уједначавању судске праксе, доприносе транспарентности у остваривању заштите права делујући, са једне стране, превентивно, а са друге стране, репресивно.

8) UN DOC. A/CONF-48/14, стр. 118.

9) Универзална декларација Уједињених нација о правима човека, Међународни пакт о грађанским и политичким правима, Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима и Конвенција о заштити људских права и основних слобода Савета Европе.

Међународна јуриспруденција заштиту људских права, на тај начин промовише у корпус приоритета савремене цивилизације. Заштита људских права и слобода на међународном плану представља “универзални интерес и више се не може омеђити границама државног суверенитета”¹⁰⁾

Право на здраву животну средину, нарочито са аспекта заштите људских права, јесте право на слободу, једнако као што је то и право на живот или право на слободу. Зато је ово право *ius cogens* националног и наднационалног права, а његова садржина је део јавног поретка који се штити без обзира на његово порекло и извор.¹¹⁾ У међународноправном поретку управо се кроз ово право огледа стварна неједнакост држава, посебно кроз заштиту климе, како је то предвиђено Кјото протоколом, где се поједине државе, слично механизму СБ УН, у повољнијем правном положају, без обзира на прокламовано начело једнакости, суверенитета и независности.

РЕГИОНАЛНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ И СУВЕРЕНОСТ

Промене конвенционалног схватања појма државне суверености нису се, међутим, одвијале само на глобалном нивоу. Ерозија државног суверенитета одвија се и на регионалној разини.

У намери да сачувају свој спољашњи суверенитет, односно подигну и унапреде своју способност за одбрану независности од других, државе се удружују у војне савезе. Пактови ове врсте дозвољени су и међународним правом, али као дефанзивне организације које за циљ имају безбедност и заједничку одбрану држава чланица. Приступање војним савезима, генерално, за последицу има смањење државног суверенитета типично за чланство у било којој међународној организацији. У том смислу изузетак нису у време “хладног рата” основани Северноатлански пакт односно НАТО, нити Варшавски уговор¹²⁾, који је окупљао државе соци-

10) Walzer M. *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*, 2nd Ed., Basic Book, New York, 1992, p. 107.

11) Павловић Зоран, Еколошко право и улога правосуђа, Први научни скуп „Заштита животне средине“ 26. мај 2011, Сремска Каменица, Универзитет EDUCONS, Факултет заштите животне средине, стр. 37.

12) Војни савез европских социјалистичких држава основан је 14. маја 1955. године у Варшави од стране СССР, НР Пољске, ЧССР, НР Бугарске, Демократске Републике Немачке, НР Мађарске, НР Румуније и НР Албаније, као одговор на стварање Северноатланског савеза западних држава основаног 1949. године. Са распадом СССР-а Варшавски уговор је престао да постоји 1990. године.

јалистичког лагера, а са окончањем биполарног света престао да постоји. Промене у схватању државне суверености, на нивоу Варшавског уговора у теорији, али и у пракси резултирале су као теорија ограниченог суверенитета.

Суверенитет држава чланица Варшавског уговора је формално признат, али су оне објективно биле под туторством СССР-а, који је одређивао њихову политичку, економску и стратешку оријентацију. Доктрина која је послужила Брежњеву да оправда интервенцију совјетских трупа на Мађарску и Чехословачку била је позната као “доктрина ограниченог суверенитета”. Ова доктрина правда повремено мешање “великог брата” у послове земаља које чине совјетски блок, у име солидарности социјалистичког тора и нужности очувања тековина социјализма.¹³⁾ Заговорници доктрине ограниченог суверенитета исту су правдали ставом да класична форма суверенитета постоји само у односима држава са различитим друштвено-економским и политичким системима, дакле, социјализма и капитализма. Ограничени суверенитет важи само у односима социјалистичких држава и своје оправдање и сврху има у “вишим интересима социјалистичке заједнице као целине”.¹⁴⁾ Са нестанком социјалистичке заједнице држава са светске политичке сцене и доктрина ограниченог суверенитета, којом су оправдавале војне интервенције Совјетског Савеза, постала је реликт прошлости. НАТО савез је и поред измењене констелације војних снага у свету наставио, на челу са Сједињеним Америчким Државама, своју експанзију пријемом нових држава и развојем сложене војне и административне структуре са сталним проширењем својих надлежности и поља деловања. Иако у току свог постојања НАТО није имао прилику да војно интервенише у оквиру свога савеза, позиција држава чланица Пакта реално се не разликује од положаја чланица некадашњег Варшавског уговора.

Наиме, формално, државе чланице оба војна савеза поседовале су суверенитет, али је у стварности он био мање или више ограничен, а у неким тренуцима и суспендован уколико је то одговарало интересима водећих сила у остваривању својих геостратешких интереса. Данашња позиција Северноатланског савеза у међународним односима посебно је наглашена у реализацији циљева спољне политике САД, а НАТО је од дефанзивног северноатлан-

13) Senarclens, Pierre de Mondialization, souverainete et theories des relations internationales, Paris, Armand Colin, 1998, глава II, стр. 35-36., Un monde sans souverainete, глава II, стр. 74.-75.

14) Ову теорију у својим делима промовисали су: Тункин, *Теорија межд. права*, Москва, 1979, Усенко, *Межд право*, Юрид, Литература, Москва, 1970. *Межд. политика КПСС и вешни функцији советског государства*, Москва 1976.

ског војног савеза постао офанзивна војна снага са територијално нелимитираним чланством, а и глобалним дејством. Оружане интервенције НАТО пакта у последње две деценије одвијале су се у складу са одлукама Савеза безбедности, али су неретко биле и у супротности са међународним правом.¹⁵⁾

Класично схватање суверености радикално је променило стварање и концепт рада Европске заједнице за угљ и челик (ЕЗУЧ) коју је 1951. године основало шест западноевропских држава,¹⁶⁾ те нешто касније и Европске економске заједнице и Европске заједнице за атомску енергију¹⁷⁾, кроз чију интеграцију је касније створена Европска унија. Функционисање ЕЗУЧ-а и ЕЕЗ, а данас и ЕУ, у доброј мери је засновано на преносу суверених овлашћења држава чланица на институције Европске заједнице/уније, која у тим сегментима деловања наступа као наднационална заједница. Тиме је још једном потврђена теза о трансформацији класичног појма државног суверенитета који је условљен и подложан променама у савременим међународним односима.

Међутим, изнијансиране промене у традиционалном схватању суверенитета и пренос неких овлашћења на међународне организације не значи и његово укидање. Тако данашња Европска унија, иако је у многим доменима деловања са наднационалним својствима, тек недавно је добила међународноправни субјективитет, а и данас није суверена политичка организација. Отуда се чини исправним суд да ни државе чланице, а ни Европска унија нису потпуно суверене. То је, уосталом, својом пресудом утврдио Европски суд правде у случају *Van Gend and Loos*¹⁸⁾ констатујући да је државни суверенитет постао сегментиран, дељив и негоцијабилан.

Очигледно је да је традиционално Вестфалско схватање државног суверенитета као врховне и највише власти у оквиру државе и притом независне од сваке друге власти значајно уздрмано

15) Ваздушни агресија на СР Југославију 1999. године, као и напад на Ирак 2003. године нису имале мандат Савета безбедности УН.

16) СР Немачка, Француска, Италија, Белгија, Холандија и Луксембург тзв. Монтана уговором основали су у Паризу 1951. године Европску заједницу за угљ и челик. ЕЗУЧ је основан на 50 година са циљем да синхронизованом сарадњом у производњи и расподели угља и челика да омогући најефикаснију обнову привреда тих ратом разрушених земаља.

17) Европска економска заједница и Европска заједница за атомску енергију основане су Римским уговорима 1957. године на неодређено време, такође од стране Француске, СР Немачке, Италије и земаља Бенелукса.

18) У пресуди *Van Gend and Loos* Европски суд правде изводи закључак да „Европске заједнице творе један нов систем међународног права за чију добробит су државе ограничиле своја суверена права.“

увођењем мултилатерализма у међународне односе. Државе део својих суверених овлашћења преносе на међународне организације остварујући своје појединачне, регионалне или опште интересе. Сама Повеља Уједињених нација, иако промовише принципе суверености и једнакости држава, као изузетак предвиђа обавезност одлука Савета безбедности, али и неједнакост држава чланица кроз давање статуса сталних чланица савезничким државама победницама после Другог светског рата. Чланство у војним савезима такође за последицу има смањење државног суверенитета. У време “хладног рата” у оквиру Варшавског пакта он се радикално испољио кроз оружане интервенције СССР-а на суверене државе, а политички апологети су га објашњавали теоријом ограниченог суверенитета. И пројекат стварања Европске заједнице/уније заснован је на преносу дела овлашћења држава чланица на међународну организацију, која притом добија наднационалне овласти.

Ипак, државни суверенитет је још увек камен темељац међународног права и политичког поретка, али су снажно присутне тенденције промене класичне перцепције суверенитета у правцу да позив држава на право суверенитета све више зависи од уверљивог поштовања људских права.¹⁹⁾ Овај аспект ерозије суверенитета свој концепт налази у заштити људских права и слобода као универзалних вредности које, наравно, нису једине у савременом свету.

**Zoran Pavlovic
Nenad Avramovic**

SOVEREIGNTY AND MULTILATERALISM

Summary

Traditional understanding of the sovereignty, which is characterized by the supremacy and independence of state authority since the Peace of Westphalia until nowadays has suffered significant changes. The dominant international force has always been the disturbing factor of the state sovereignty. Upon the introduction of the multilateralism into the international relations, the process of institutional „seizing sovereignty“ has started, initiated by the construction of the world system of collective security, and then by global, trade, monetary, loan, i.e. economic needs of the most developed states. Institutionalization of the force in international framework is manifested through the status and decision-making of the permanent members of the UN Security Council. The erosion of state sovereignty is present through the functioning

19) Humanitarian Intervention – Legal and Political Aspects , Danish Institute of International Affairs, Copenhagen, str.14.-19.

of military alliances, and the radical theory of limited sovereignty is being realized through military interventions upon the sovereign states. Regional organization of the states implies the reduction of sovereignty, and in the process of creation of the European Community/Union it has resulted in the making of supranational international organization.

Key words: sovereignty, state authority, international organizations, multilateralism, international law, liberal economy

ЛИТЕРАТУРА

- Аврамовић Н., *Међународно јавно право*, Привредна академија, 2011, Нови Сад.
- О. о' Neill, „Political liberalism and Public Reason: A Critical Notice of John Rawls' Political Liberalism“, *Philosophical review*, 106 (1997).
- Правна енциклопедија*, Савремена администрација, Београд, 1979.
- Senarclens, Pierre de, *Mondialization, souveraineté et théories des relations internationales*, Paris, Armand Colin, 1998, glava II, Un monde sans souveraineté.
- Ступар М., „Светски поредак, глобализација и питање суверенитета“, *Филозофија и друштво*, XXI, 2003.
3. Павловић, „Еколошко право и улога правосуђа“, Први научни скуп „Заштита животне средине“ 26.мај 2011, Сремска Каменица, Универзитет EDU-CONS, Факултет заштите животне средине
- T. Pogge, “Cosmopolitanism and Sovereignty”, *Ethics*, 103 (1992).
- Walzer M., *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*, 2nd. Ed., Basic Book, New York, 1992, p.107.
- UN DOC. A/CONF-48/14.

Resume

Traditional legal theoretical thought, starting with the Peace of Westphalia under the state sovereignty as a characteristic of statehood, implies supremacy with absolute predominance within legitimate limitations of its authorities based on the monopoly of physical force, carried by the state. One more characteristic of sovereignty is independence when it comes to exercising state power in relation to other countries, which determines its place in the international legal order. Exercising effective power on the whole territory of the state is a condition for international recognition. However, in contemporary history, there are examples of state recognition without the criterium of sovereignty being fulfilled, and they are a proof of relativization of the term sovereignty, as well as a reflection of appreciation of the politics of force in international relations.

Changes in understanding of the term sovereignty match with the period of introducing multilateralism in international relations, re-

spectively, through foundation and work of international organizations. Institutionally, by transferring part of their sovereignty to international organizations, they have started the process of “seizing sovereignty”. That way international organizations received the status of the subject of international law, and both in theory and practice, the primary aspect of international law is recognized in relation to national law. Definitely, the most important organization of the modern world is the United Nations, which was founded with the goal of maintaining international peace and security, and it is built on principles of sovereignty and equality among states. Although it is an exception, the UN Charter violates the principle of state sovereignty, through the committed execution of the decisions of the Security Council.

Departure from the principle of sovereign equal states is also confirmed through given statuses to permanent members of the Security Council to states that helped most during WWII. By doing that, the role of force was legitimized in international relations, and the strength of voices of permanent members was basically strengthened in the most important global security issues, to the possibility of being vetoed. The process of sovereignty reforms in the spheres of monetary, credit and foreign jurisdiction of the state was deepened by the foundation of international monetary fund, World Bank and World Trade Organization. The necessity of environmental protection as *sui generis* human right, considering that consequences of pollution surpass national boundaries, they were given international proportions, as well as protection for all human rights and freedoms, so becoming one of the priorities of global society development.

Erosion of state sovereignty is present in the foundation and functioning of regional and international organizations. The most obvious examples are military alliances like NATO alliance and *dismantled Warsaw Pact, in which both theory and practice launched the theory of limited sovereignty. In their work, European Union authorities, as well as their legal predecessor to act as supranational institutions., derogating classic understanding of sovereignty. However, in spite of obvious changes, the term sovereignty is still the basis of political and legal order and functionality of the international community.*

* Овај рад је примљен 3. јануара 2012. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 5. марта 2012. године.